

Batseba

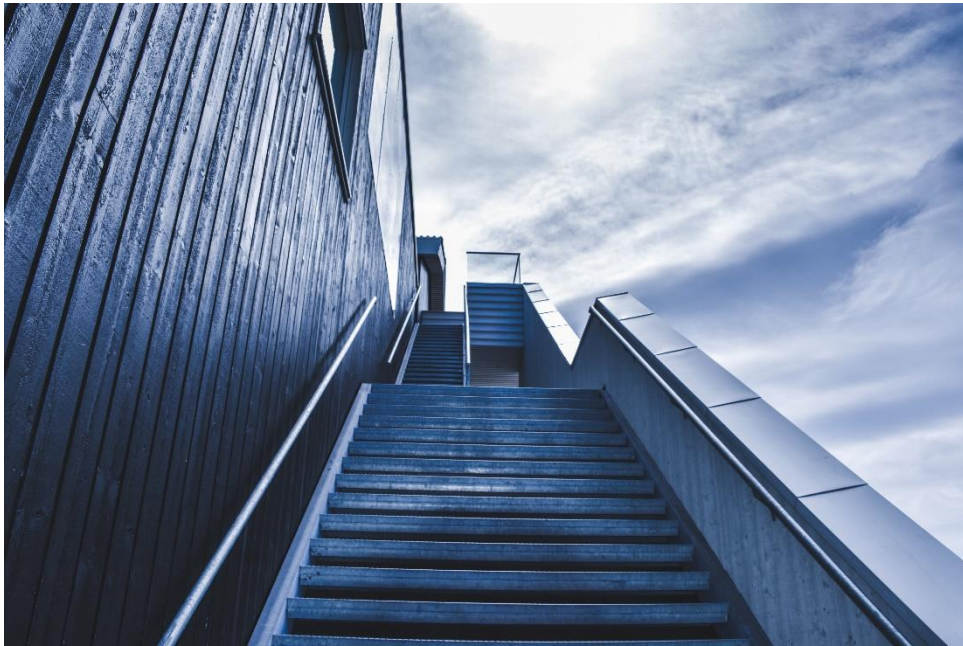
De weg naar de top

2 Samuël 11:1-15 en 26-27a; David en de vrouw van Uria

2 Samuël 27b, 10-15; De HEER stuurt profeet Natan naar David

1 Koningen 1:1-5a, 11-22, 28-31, 47-48; Batseba en de oude koning David

Ds. Ilonka tyerlow | 29 augustus 2021 | Tollebeek



1. Intro: Het Batseba Syndroom

Het Batseba Syndroom. Het Batseba Syndroom verwijst naar het ethisch falen van succesvolle leiders. Recent onderzoek van PwC laat zien dat van 1 op de 20 CEO's afscheid wordt genomen vanwege grensoverschrijdend gedrag.

De wetenschappers Ludwig en Longenecker onderzochten in 1993 al hoe het komt dat topmanagers over de schreef gaan. Het onvermogen van leiders om om te gaan met **de verleidingen van succes** noemden zij het Batseba Syndroom. Door hun succes raken mensen op topposities het contact met hun omgeving kwijt. Succes draagt het

risico op zelfgenoegzaamheid in zich, waardoor de manager zijn focus verliest. Zijn aandacht gaat uit naar andere zaken dan het management van het bedrijf. Daar komt nog bij dat wie succes heeft, meestal op zowel persoonlijk als organisatorisch vlak, bevoorrechte toegang heeft tot informatie, mensen of objecten, tot de controle over organisatorische middelen. De verleiding is groot om je macht en de middelen van de zaak in te zetten naar eigen goeddunken. Diezelfde macht en middelen doen je vervolgens ook nog eens geloven dat je ermee weg zult komen. De donkere kanten van succes, dat is waar het Batseba Syndroom ons op wijst. En het beste medicijn ligt in het organiseren van tegenspraak en 'tegenmacht'.¹

Met het duo 'macht en tegenmacht' hoeft David echter nog geen rekening te houden. David bevindt zich, in 2 Samuël 11, op het toppunt van zijn macht. Hij heeft het zuiden, Juda, en de noordelijke stammen onder zijn macht weten te brengen en verenigd tot één koninkrijk. Hij heeft Jeruzalem veroverd en tot hoofdstad gemaakt. Zijn paleis prijkt inmiddels fier boven op de helling van Jeruzalem. Door de ark naar de stad halen, wordt Jeruzalem ook het religieuze centrum van zijn rijk. Op militair vlak boekt hij het ene succes na het andere en stelt hij de buitengrenzen van zijn rijk veilig. *On top of everything*, heeft de HEER hem via de profeet Natan laten weten dat zijn koningschap, de David dynastie, voor eeuwig zal zijn. Beter wordt het niet!

Maar dan slaat het Batseba Syndroom toe.

De eerste symptomen doen zich voor, wanneer hij zijn legeroverste Joab gebiedt om Rabba zelfstandig te belegeren. David ziet het nut er niet van in, om met zijn manschappen op te trekken. Bivakkeren in het open veld? Waarom zou je, als je een paleis tot je beschikking hebt. 'Gelegerde verantwoordelijkheid', houdt David

¹ Zie o.a.: <https://www.managementimpact.nl/artikel/het-bathseba-syndroom-het-ethische-falen-van-succesvolle-leiders/>

zichzelf voor. Hij blijft achter in Jeruzalem, waar een comfortabel rustbed zijn beste vriend is.

Hoog aan de top van zijn carrière en macht, kijkt David voldaan naar beneden en ziet ... Batseba. Van enige focus op de regering van zijn rijk is geen sprake meer. Sterker nog, zelfs zijn leger en zijn legeroverste, die hun leven wagen voor het landsbelang, worden nu aangewend om het privé pleziertje van deze machtige koning te verdoezelen. Er sneuvelen heel wat soldaten in de poging Uria te doden. 'Maar ach,' zegt David schouderophalend tot Joab, 'U moet er maar niet te slecht over oordelen; de oorlog eist nu eenmaal zijn tol' (25).

Ontluisterend.

Het Batseba Syndroom, vernoemd naar de mooie, badende vrouw uit 2 Samuël 11, heeft David stevig in zijn greep.

2. Wie is deze vrouw? Slachtoffer, femme fatale...?

Maar wie is zij eigenlijk, deze Batseba? Zij, niet David, is immers de focus van onze studie!

Is zij het slachtoffer van Davids wellust?

Is zij een soort van femme fatale die David kundig inpalmt?

Is hier misschien sprake van ware, opbloeiende liefde?

Wie is zij?

Als we het Bijbelverhaal bestuderen, dan vallen betreffende Batseba drie dingen op:

1] Als eerste **is het verhaal opvallend stil over haar aandeel in Davids misstap.** Door de eeuwen heen hebben velen zich afgevraagd wat de intenties van Batseba waren. Toen ze aan het baden was, heeft zij toen misschien meer van zichzelf laten zien dan

gepast was...? Baadde zij zich bewust op een plek waar ze gezien kon worden? Het wordt ons niet verteld. Als David haar laat roepen, lezen we geen tegenwerping van haar kant. Natuurlijk zeg je niet zomaar 'nee' tegen de koning, maar gaat zij misschien niet al te gemakkelijk mee naar het hof? Het wordt ons niet verteld. Het verhaal opvallend stil is over haar aandeel in Davids misstap. Ze krijgt daardoor niet de rol van typische femme fatale toebedeeld, maar ze speelt ook geen typische slachtofferrol. En misschien komen we daar wel bij het punt waar het om draait: zij krijgt in dit verhaal nauwelijks *enige* rol toebedeeld. Ja, ze laat David berichten dat ze zwanger is. Een droge constatering van een onvermijdelijk feit. Dat is haar enige optreden in deze geschiedenis. Het heeft niet bepaald de allure van de vindingrijke acties van vrouwen zoals Tamar, Ruth of Rachab.

2] Het tweede dat opvalt in deze tekst sluit daar naadloos bij aan: de wijze waarop systematisch **naar haar wordt verwezen als 'de vrouw van Uria'**. In vers 3 wordt zij eenmalig Batseba genoemd, daarna wordt haar naam niet meer genoemd. Ook wanneer de profeet Natan koning David terecht wijst, in het hoofdstuk dat erop volgt, wordt er enkel over haar gesproken als 'de vrouw van Uria'. Dát is hoe zij ons voor ogen wordt getekend: zij is 'de vrouw van'. Zij heeft in dit verhaal geen zelfstandige identiteit. Wie zij is als mens, als persoon, dat speelt geen rol in deze geschiedenis. Ze is een afgeleide van haar man, zijn bezit. En David steelt dit bezit van zijn werknemer. Dat staat centraal.

3] Drie: Het beeld dat we zo van Batseba krijgen – of eigenlijk: het beeld van haar als persoon dat zo flagrant ontbreekt – **past binnen de context van die tijd**. In de Bijbelboeken Samüel zet de continue strijd om de macht de toon. De rol van vrouwen is met dat politieke machtsspel verstrengeld. Het hebben of verkrijgen van vrouwen staat symbool voor de macht die je hebt of wilt opeisen. Als David koning wordt, maakt hij de vrouwen van zijn voorganger Saul tot de zijne. Het is een publieke bevestiging dat Sauls macht nu bij David berust. Als David Jeruzalem verovert,

bevestigt hij zijn macht door direct enkele vrouwen uit Jeruzalem tot zijn echtgenotes te maken. Ander voorbeeld: Als Davids zoon Absalom een greep naar de macht doet, moet David Jeruzalem ontvluchten. De nieuwe koning Absalom zet vervolgens een tent op het dak van het paleis in Jeruzalem en laat één voor één de vrouwen van zijn vader David langskomen. Het is een publiek vertoon van zijn machtsovername.

In die context lijkt ook Batseba niet meer en minder te zijn dan één van de vrouwen die de machtige David zelfgenoegzaam toevoegt aan zijn veroveringen van koninkrijken en vrouwen. Of zij nu wat meer of wat minder gewillig instemt lijkt eenvoudigweg niet zo van belang. Deze ‘vrouw van’, zonder zelfstandige rol in dit verhaal, zonder eigen stemgeluid, *zij is een nobody*, een nobody die een zoon zal baren die evenzo naamloos zal sterven.

3. De weg naar de top

Batseba is een nobody. Maar dat blijft ze in geen geval.

In het Bijbelboek Koningen ontdekken we, tot onze verrassing, dat dit aanvankelijk mooie object van Davids verlangen, zich heeft ontwikkeld tot een sterke, actieve vrouw, die aan de top van de machtsketen in het koninkrijk Israël staat.

Twee verhalen, waarvan we er één gelezen hebben, tonen ons haar in actie. Samen met de profeet Natan smeedt ze een plan om de troon voor haar zoon Salomo veilig te stellen. Met zekere tred loopt ze de slaapkamer van David binnen. *Wat zal ze gedacht hebben toen ze Abisag daar zag, in bed bij haar man?* Misschien heeft ze iets van zichzelf in haar herkend. Ooit was haar die rol toebedeeld geweest. Zij heeft van Abisag echter weinig concurrentie te duchten. Adonia, daarentegen, hij vormt wel een bedreiging. De impotentie van David is hét teken geweest voor de mensen om hem heen, dat ze van zijn koningschap ook niet veel meer hoeven te verwachten. Zijn zoon Adonia riep zichzelf terstond tot koning uit.

Maar Natan en Batseba laten het er niet bij zitten. Salomo is dan wel niet de eerste in de lijn der troonopvolging, maar wel de juiste en enige rechthebbende in de ogen van zijn moeder. Wat volgt is dubieus: Batseba confronteert David met een eed die hij zou hebben gezworen. In de Bijbel is daar echter niets over terug te vinden. Het lijkt er eerder op dat Natan dit verzonnen heeft en Batseba deze woorden heeft ingefluisterd. ‘Zo precies zal deze oude en verzwakte man zich alles niet weten te herinneren, toch?’ Hoe dan ook, de druk die op de oude man wordt uitgeoefend doet zijn werk. David laat Batseba naar voren komen: haar zoon zal hem opvolgen. Salomo wordt haastig gekroond.

Aldus wordt Batseba koningin-moeder en daarmee, zeker na het overlijden van koning David, de machtigste vrouw van het rijk. Wat zeg ik? Misschien wel gewoon de machtigste van het rijk. In het slotverhaal (1 Kon. 2:13vv) lezen we immers hoe zij naar koning Salomo toegaat en hij opstaat voor haar én knielt voor háár – niet andersom! Met een zogenaamd ‘klein verzoekje’ aan haar zoon weet ze ervoor te zorgen dat Adonia uit de weg wordt geruimd. De laatste bedreiging voor haar macht en die van haar zoon is bezworen. Haar weg naar de top is voltooid.

4. De weg van Gods liefde

Van niemand tot iemand.

Van mooie vrouw tot machtige vrouw.

Van machtige vrouw tot manipulatieve vrouw...?

Hoe we haar weg moeten duiden, ik weet het niet precies. Ik denk aan Psalm 149: ‘De Heer gedenkt in gunst de zijnen; Hij kroont de zwakken en de kleinen.’ Ik denk aan David, die na de kroning van Salomo, uitspreekt dat hij daar Gods hand in ziet. Dat pleit vóór haar, voor Batseba’s actie.

Maar wat dan te denken van de wijze waarop Batseba David op zijn sterfbed lijkt te bespelen? Aan de andere kant: het zal toch ook niet voor niets zijn geweest dat Natan

juist Batseba inschakelde. Schijnbaar heeft zij veel invloed op David. Ze vrijelijk toegang tot de koning, tot David. Op Natans verhaal reageert David met geen woord. Hij roept opnieuw Batseba naar voren. Met haar praat hij uitgebreid, welwillend, instemmend. Dat alles laat iets zien van een relatie tussen die twee, die meer heeft behelst dan een paar nachtelijke ontmoetingen.

Dan denk ik terug aan die woorden, aan het slot van 2 Samuël 12, net nadat hun zoontje is overleden:

‘David troostte zijn vrouw Batseba. Hij sliep met haar en ze kreeg een zoon, die hij Salomo noemde. De HEER had het kind lief en gaf het bij monde van de profeet Natan de naam Jedidja, ‘Lievelling van de HEER’.

De misstap van David heeft veel in zijn leven kapot gemaakt. De droom van een duurzame monarchie verandert vanaf dat moment in een niet aflatende nachtmerrie. David verliest het ene kind na het andere. David is daarna nooit meer de oude geworden. Van een almachtige koning verandert hij in een geknakte vader die het overzicht kwijt is. Ga al die verhalen maar eens lezen thuis; blij zul je er niet van worden. Het enige sprankje hoop in al deze ellende, ligt in deze paar zinnen en de geboorte van dat kind.

‘David troostte zijn vrouw Batseba.’ Daar zit genegenheid in. De ‘vrouw van Uria’ raakt buiten beeld. Het is David die zijn vrouw troost, Batseba. Het kind dat geboren wordt, krijgt de naam Salomo. ‘Vrede’ betekent dat. Alsof David weet wat hémzelf te wachten staat, maar dit kind een andere toekomst toewenst. We lezen bovenal dat de HEER dit kind liefhad. ‘Lievelling van de HEER’, noemt Natan hem. In een wereld vol machtsvertoon, seksueel geweld, moord en doodslag, vormt dit kind het raakpunt van Gods liefde. In een situatie waarin het kwaad dat David heeft gedaan zijn hele familie zal infecteren, brengt dit kind Gods liefde in hun leven.

Misschien hebben David en Batseba dat geheim wel met zich meedragen, hun leven lang gekoesterd, heeft dat hen samengebonden, hoop gegeven, misschien was er wel een wederzijds weten dat dat kind de troonopvolger móest worden, bij God gebeurt het immers wel vaker dat de laatsten de eersten worden. Misschien dat dat Batseba wel de vrijmoedigheid heeft gegeven zo trefzeker op te treden aan het einde van Davids leven. Deed Rebekka dat ook niet bij haar man Isaäk, toen die oud was en dreigde de ‘verkeerde’ zoon te zegenen? – Is het daarom niet lovenswaardig, dat Batseba ingrijpt zodat niet de verkeerde zoon met het koningschap aan de haal gaat?

De geliefde van de HEER komt het koningschap toe – Daar, op dat punt, heeft Batseba het bij het rechte eind. Dat heeft ze goed gezien. Alleen de liefde van God kan de vrede waarmaken die het huis van David zó broodnodig had. De vrede waar het huis van David tot op de dag van vandaag nog immer op hoopt. Is dat niet waar wij allemaal op hopen? Vrede. Vrede voor jou, vrede voor mij, voor onze gezinnen, voor wie ons lief zijn? En mogen wij daar dan niet met vertrouwen op hopen, omdat, deze verhalen ons laten zien dat Gods liefde altijd zijn weg zal vinden in deze wereld. **Linksom of rechtsom, via zwakken of via machtigen, mannen én vrouwen, baant Gods liefde zich altijd weer een weg naar de troon.**


GewoonGeloven.com